

KAPITEL 10 / CHAPTER 10²⁵
**THE INFLUENCE OF THE VATICAN ON THE INTERNATIONAL
POLITICS OF MODERN UKRAINE: HISTORY AND PROSPECTS OF
DEVELOPMENT**

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-21-03-008

10.1. Характерні особливості розвитку політичних відносин між Ватиканом та Україною: історичний аспект

Головні аспекти сучасних міжнародних політичних відносин розкривають сутність світового політичного процесу, який відображає політичну реальність, але в різних аспектах. Саме тоді, коли йдеться про міжнародні політичні відносини, акцент робиться на суб'єктах цих відносин – державах, не тільки із республіканською формою правління, а із теократичною формою. В цьому зв'язку, треба враховувати і віросповідання сучасних держав, що також впливає на міжнародну політику. Ідеться про світовий політичний процес, мається на увазі функціональний аспект міжнародних відносин, дії цих суб'єктів на міжнародній арені. Значну та важливу роль відіграє на міжнародній арені держава, яка розташована в Республіці Італія (на території її столиці Риму) держава – Ватикан (з теократичною формою правління), яка впливає не тільки на католицькі держави, а і на інші держави сучасного світу.

Історичний аналіз показує, як україно-італійські відносини мають давню традицію, так і міжнародні зв'язки між Україною та Ватиканом розпочалися не вчора, а звичайно раніше. Саме тому, їх міжнародна співпраця засвідчує важливість як для розвитку двох країн, так і для загальноєвропейського історичного процесу. Україна сьогодні стає повноправним суб'єктом міжнародного права і відіграє важливу роль у європейському просторі. Україна, інтегруючись до загальноєвропейський простір звичайно має тісні зв'язки і з Ватиканом.

Ватикан – унікальна держава, адже, окрім того, що вона вважається найменшою територіально незалежною країною, анклавом посеред Риму в Італії, Святий Престол – це резиденція Папи Римського. Отже, це місце є сакральним для всіх католиків світу. Думка Папи має світове значення та вплив на його прихожан.

²⁵Authors: Siekunova Y., Kalka N.T.

Повноцінним гравцем на дипломатичній арені Апостольська столиця стає вже на заході епохи Середньовіччя. Станом на сьогодні Ватикан має дипломатичні зв'язки з 183 країнами світу.

Цікавою особливістю є те, що Ватикан має своїх представників, нунціїв, на місцях у різних країнах. Ті, у свою чергу мають вплив та співпрацюють з місцевим представництвом католицького духовенства. Отже, ватиканська дипломатія географічно має досить значні масштаби [1].

Які відносини між Україною та Ватиканом?

З точки зору історичного контексту, важливим є те, що Українська Народна Республіка та Святий Престол у 1919 році розпочали співпрацю, було встановлено дипломатичну місію УНР, а у 1920 році було призначено Апостольського візитатора. Але, враховуючи подальший історичний контекст, офіційного визнання та продовження дипломатичних стосунків не було.

Окремим важливим питанням є Ватикан та політика, дотична країн Східної Європи. Це явище отримало назву «Ostpolitik Ватикану». Стартом провадження такого роду політики стала окупація СРСР.

Остполітік була спрямована на діалог між Західним світом та новоствореною червоною імперією. Мета Ватикану – зупинити переслідування християн у державах соціалістичного табору, а комуністи у свою чергу – не розголошення протиправних дій (тобто правдивих фактів) по відношенню до християн. Свого роду виходить замкнуте коло, де кожен, якщо й отримує вигоду, то лише шляхом значних поступків.

Йоан ХХІІІ, домовився з керівництвом СРСР, що Голову УГКЦ Йосипа Сліпого буде звільнено з табору у Сибірі. Що було ціною такої акції? Повне знищення інформації про країни соцтабору в Документах ІІ Ватиканського Собору.

Кардинал Ахілле Сильвестріні, один із основоположників ідеї Остполітік, зазначає, що Католицька Церква свідомо обрала таку Східну політику, обираючи між двома опціями, або відкрито засудити та протистояти комунізму та бути повністю винищеними на території СРСР, або шляхом перемовин та поступок намагатися «виграти» хоча б умовний спокій для своєї пастви [4].

Для СРСР стало неочікуваним, що у 1978 році на Папський Престол було обрано поляка Йоана Павла ІІ, який хоч і продовжив політичну тенденцію, але змінивши вектор, на більш непохитний у деяких питаннях.

Поляк (можливо саме національне походження папи грає тут значну роль,

адже польський народ теж чи не на генетичному рівні відчуває не приязнь до росіян) не вважав комунізм непоборною червоною чумою.

Класичними книгами на цю тему є праці німецького ватиканіста Гансякоба Штеле (Hansjakob Stehle), такі як «Остполітік Ватикану» (1975) чи «Таємна дипломатія Ватикану. Папи та комуністи» (1993).

Папа-поляк помітив, на відміну від своїх попередників, що «комунізм не такий вже й сильний, як здавалося», і що він не «надовго», як мислили творці Остполітік. І це все загалом показало, що Ватикан перехитрив комуністів, і ті остаточно програли.

Йоан Павло сказав: «Було б дуже спрощено стверджувати, що падіння комунізму сталося через Боже провидіння. Комунізм, як система, певним чином розвалився сам. Він рухнув через свої ж помилки і зловживання».

10.2. Розвиток міжнародних відносин між Україною та Ватиканом на сучасному етапі.

На сучасному етапі дипломатичні відносини між Україною та Папським престолом розпочалися 8 лютого 1992 року. Антоніо Франко, перший Апостольський нунцій, передав вірчі грамоти 19 серпня 1992 року.

Сталі міждержавні відносини було розпочато з візита Міністра закордонних справ А. М. Зеленка до Ватикану, де він зустрівся з Папою Римським Іваном Павлом II. Леонід Кучма мав аудієнцію з Папою на початку травня 1995 року.

Важливим та цікавим напрямом у співпраці між нашою державою та Ватиканом лежить у культурній площині. Наприклад, міжнародна виставка «Трипілля – Кукутень: велика цивілізація давньої Європи», яка проходила в одному з ватиканських палаців із 16 по 3 листопада 2008 р.

Цей проект був ініціативою Посольства України у Ватикані (пізніше на стадії організації були долучені також Молдова і Румунія). Завдяки тому, що Ватикан надав такий майданчик для проведення виставки про загадкову не політичну культуру, дана робота набула міжнародного розголосу та популярності.

Не менш вигідною співпрацею з Ватиканом для України стала підтримка Папського престолу ініціатив про міжнародне визнання Голодомору 1932-1933 років.

Для українців ця подія – величезна трагедія, злочин часів червоного терору, який радянська влада приховувала та замовчувала (а росія, яка вважає себе правонаступницею СРСР воліє і надалі не признавати за собою злочини), тому визнання Голодомору для українців – це перш за все повернення історичної справедливості.

Апостольська столиця виражає свою послідовну підтримку стосовно бажання українців донести об'єктивно реальність до світової спільноти. Ватикан давно визнав цю трагедію геноцидом.

У цьому контексті варто згадати підтримку Понтифіка Папи Бенедикта XVI. 23 листопада 2008 року на площі Святого Петра у Римі відбулося публічне звернення приурочене з 75-ми роковинами Голодомору, яке прозвучало українською мовою. У своїй промові Понтифік продемонстрував свою солідарність з українським народом у вшануванні пам'яті мільйонів жертв і спрямував свою молитву, щоб такі трагедії більше не мали місце у сучасному світі (на жаль, існування росії унеможлиблює таку ситуацію)

Найвизначнішою подією став візит Папи Римського до України 23-27 червня у 2001 році, під час якого Іван Павло II відвідав Київ та Львів.

З позитивних моментів хотілося б виокремити наступне: папа Франциск розпочав гуманітарну акцію «Папа для України», яка діє з 2016 року на тлі воєнних дій, які росіяни почали на Сході України. Католиками Європи було зібрано понад 11 млн євро, які були спрямовані на допомогу постраждалим від війни. Особисто від себе Франциск подарував 5 млн євро.

Важливо відзначити також, що за період понтифікату Папи Франциска була велика кількість призначень – від 1991 року станом на сьогодні ми маємо найбільшу кількість єпископів українського походження в РКЦ.

Наприклад, 30 квітня 2017 року Віталія Кривицького було призначено єпископом-ординарієм Київсько-Житомирської дієцезії.

Але на противагу цьому факту можна навести те, що українці так й не дочекалися жодного призначення кардинала.

Загалом, Папа за період свого правління скликав 8 консисторій, де призначив на кардинальський сан нових ієрархів. Останній консисторій мав місце 28 серпня 2022 року. Під час нього Папою до колегії було введено 20 нових членів, серед яких 16 мають статус кардиналів-виборців, що мають право проголосувати на майбутньому конклаві.

Наша держава з моменту смерті кардинала Мар'яна Яворського, який був

митрополитом Львівського РКЦ, та Блаженнішого Любомира Гузара, Глави УГКЦ, не мала своїх представників.

Відповідно до цієї інформації виникає наступна дискусія стосовно того, що зі сторони Ватикану, це був би важливий та вагомий крок підтримки України, якщо б було призначення кардинала з наших представників. На жаль, Ватикан не дає офіційних коментарів з цього приводу.

12 лютого 2016 року в Гавані відбулася зустріч між Папою Франциском та російським патріархом Кирилом. Ця зустріч тривала понад дві години та увінчалася підписанням спільної Декларації. Цей документ викликав шквал неоднозначних реакцій: у пункті, який розкривав питання конфлікту між православними та католиками, була розкрита теза «методу «уніатизму», притаманного минулому» як явища, що негативно впливають на відновлення єдності. До цього РПЦ просували ідею, що завадою для зустрічі патріарха з Папою є греко-католики. На це Блаженніший Святослав, Глава УГКЦ, прокоментував: «З нашого багаторічного досвіду можна сказати: коли Ватикан і Москва організують зустрічі або підписують спільні тексти, то нам (УГКЦ) годі очікувати від цього чогось доброго» [2].

Іншим сумнівним пунктом Декларації є вживання терміну «збройний конфлікт на Донбасі», що є і наративом росіян про «громадянський конфлікт» (що заперечує факт війни з боку РФ проти України).

Питання взаємодії Папи Франциска з патріархом Кирилом знову стало актуальним після 24 лютого, адже у березні 2022 року між ними відбулася розмова у онлайн-форматі, під час якої вони зійшлися на тезі, що «Церква повинна користуватися не мовою політики, а мовою Ісуса». Що звучить дуже іронічно, враховуючи, що російський патріарх в одному з інтерв'ю заявив, що російська армія бере участь у святій справі та воює «за майбутнє» росії.

У квітні 2022 року Ватикан приголомшив не тільки релігійну, а й світську спільноту: українка та росіянка разом тримали хрест під час 13-го стояння Хресної Дороги в Колізеї. Зі сторони Ватикану цей жест позиціонувався як символічне примирення двох народів. Але, очевидно, що для українців, які з моменту повномасштабного наступу живуть у постійній напрузі під час обстрілів, не оцінили таке рішення з позитивного боку. Віталій Кропивницький, Ординарій Київсько-Житомирської дієцезії, прокоментував, що даний сценарій лише завдає болю і в жодному разі не може єднати. Зі свого боку Папа Франциск був здивований реакцією українців, хоч і пообіцяв прислухатися до негативних

оцінок.

Ще більш «дикою» заявою зі сторони Франциска була його заява під час аудієнції 24 серпня 2022 на День Незалежності України, коли він у контексті війни, згадав про смерть Олександри Дугіної, батько якої є відомим ідеологом «руського міра» та пропагує ідеї, які категорично йдуть в розріз з гуманістичними цінностями та здоровим глуздом. Папа зазначив: «Маю на думці бідолашну дівчину, що злетіла в повітря у Москві від бомби, закладеної під сидінням автомобіля. За війну платять невинні, невинні».

На це Міністерство закордонних справ України відреагувало оперативно, апостольському нунцію було повідомлено про розчарування з боку української сторони. Адже до смерті Дугіної Україна немає жодного відношення, а на руках росіян невимовно велика кількість крові українських дітей та громадян.

Іншим, не менш приголомшливим, був виступ Франциска 6 листопада 2022 року, під час повернення з Бахрейну, Папа Франциск заявив у спілкуванні з журналістами: «Мене вражає – і тому я вживаю слово «багатостраждальна» (дослівно: «martoriata» – піддана мукам від «martoriare» – катувати, мучити) – ота жорстокість, яка не притаманна російському народові, можливо... бо російський народ – це великий народ; це жорстокість найманців, солдатів, які йдуть на війну як на пригоду, найманців... Я волю думати так, бо маю велику пошану до російського народу, до російського гуманізму. Вистачить згадати Достоевського, який до сьогодні надихає, надихає християн до осмислення християнства. Я маю велику прихильність до російського народу, як також велику прихильність до українського народу» [3].

Якщо говорити про позитивні дії Ватикану відносно українців, то варто згадати наступний факт: 21 вересня 2022 року з російського полону було повернено 215 осіб (108 з яких є захисниками Маріуполя із славнозвісного полку «Азов»). Це був наймасштабніший обмін полоненими з початку повномасштабного вторгнення. Свою роль у цьому зіграв і Папа Франциск.

7 листопада 2022 року, після заяви що жорстокість російських військових в Україні не притаманна російському народові, очільник УГКЦ Блаженніший Святослав подарував Папі Франциску фрагмент російської міни, яка у березні знищила фасад церкви УГКЦ в Київській області. Блаженніший Святослав сказав Папі Франциску, що: «Це символічний подарунок не лише тому, що це фрагмент російської міни, котра знищила наш храм у місті-мученику Ірпені, але також тому, що подібні фрагменти російських мін, бомб і ракет ми щоденно витягуємо

з тіл військових, цивільних і навіть невинних дітей. Вони є видимими знаками тотального знищення та смерті, які росія несе на українську землю» [60].

18 листопада 2022 року, відбулося інтерв'ю для італійського видання «La Stampa», де вкотре очільник Ватикану використовує некоректний для українців перефраз, називаючи російське вторгнення «Конфліктом в Україні» та, заявивши, що: «Ватикан готовий виступити посередником, щоб зупинити конфлікт в Україні».

25 лютого 2023 року відбулась зустріч Папи з журналісткою українського телеканалу «1+1», де журналістка подарувала Папі прапор зі звільненого села Миколаївської області. Цей стяг – символ заклику бути разом з Україною. На це Понтифік відреагував позитивно

Від інших українців Папі у подарунок було вручено гілку бавовни, сіль «Міць», монету «Маріуполь» та браслет з «Азовсталі», який Понтифік одразу одягнув.

Ватикан завжди був сильним гравцем на політичній арені. Отже, Папа Франциск мав особисту зустріч з російським послом Авдеєвим (на території посольства Росії при Святому Престолі).

Сам Франциск згадав про свою втручання в обмін полоненими під час зустрічі зі співбратами-езуїтами у вересні 2022 р., де він сказав, що до нього прибув «військовий начальник» (мається на увазі Кирило Буданов – очільник ГУР) разом зі списком полонених, що потребували допомоги.

Папа також спілкувався щодо визволення «азовців» з Президентом Туреччини Ердоганом, а також з очільниками КНР. В тому числі Папа зустрічався з дружинами бійців полку «Азов», де пообіцяв зробити все, що допоможе врятувати їх чоловіків.

З нашої точки зору, апеляція до «високої культури та моральності» росіян у контексті їх звірств на території України є недоречною.

П'єтро Паролін, який виконує обов'язки державного секретаря Ватикану, наголошує, що миротворча місія Апостольської республіки у збройному конфлікті відбудеться. «Миротворча місія відбудеться. Я здивований, що Київ і Москва сказали, що не знають про це», – сказав Паролін.

Офіційні заяви з боку України про цю місію відсутні.

Отже, станом на сьогодні ми маємо досить неоднозначну ситуацію. Зрозуміло, що як українці, так і росіяни є православними, тому з цієї точки зору фігура Папи не є такою впливовою для нашого народу, і відповідно у релігійному

контексті Папа немає преференцій. Ватикан завжди дотримувався правила нейтралітету, але виникає питання – чи це доречно зі сторони етики та гуманістичних цінностей, закривати очі на злочини росії?

Загалом, для України є важливою підтримка Ватикану з наступних причин:

По-перше, в нашій державі присутній вплив (і він досить значний) католицьких спільнот. Як греко-католицька, так і римо-католицька церкви є значною частиною українського соціуму. Це допоможе і їм, релігійним спільнотам, реалізувати всі свої ініціативи, а також дасть дуже багато дивідендів і державі, яка зацікавлена в тому, щоб і греко-, і римо-католики максимально повноцінно розвивали свою ідентичність.

По-друге, Апостольська столиця – це міжнародний, потужний центр, де відбувається міжрелігійний діалог. Це забезпечує підтримку від всього світу та спрощену комунікацію з багатьма країнами світу. На жаль, зараз Україна не є активним учасником цього діалогу, тому багато ініціатив Папського престолу їдуть повз нас.

По-третє, очевидно, що добрі партнерські стосунки між Україною та Ватиканом – це запорука того, що наша держава буде сприйматися як частина західної цивілізації у культурній та історичній площині. Тобто: налагодження стосунків з українською церквою – шлях до пришвидшення євроінтеграції.

Та загалом, станом на зараз, Католицька церква прийняла позицію – не втручатися стосовно війни проти України. Вона не вважає православ'я тою територією, де їй змістовно показувати свій вплив. На наш погляд, це можна назвати позицією спостерігача [5].

Папа Франциск є аргентинцем, а населення цієї держави, відповідно до опитувань, більше підтримують росію (більше з економічних інтересів). Тому, від Ватикану, скоріше за все не варто очікувати однозначної позиції.

Але можна стверджувати, що Ватикан на сьогодні намагається відігравати певну політичну роль не тільки в католицьких державах, а в православних також. Яскравим підтвердженням цього є те, як Ватикан намагається відігравати миротворчу роль у припиненні російсько-української війни, використовуючи свій вплив на політико-релігійній арені.